YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (viides jaosto)

5 päivänä lokakuuta 2000 *

Asiassa C-288/96,

Saksan liittotasavalta, asiamiehenään liittovaltion talousministeriön ylempi hallitusneuvos B. Kloke, avustajanaan asianajaja M. Schütte, Berliini, prosessiosoite saman ministeriön ministerineuvos E. Röder, D-53107 Bonn,

kantajana,

vastaan

Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehenään oikeudellisen yksikön virkamies P. F. Nemitz, avustajanaan asianajaja R. M. Bierwagen, Bryssel, prosessiosoite Luxemburgissa c/o saman yksikön virkamies C. Gómez de la Cruz, Centre Wagner, Kirchberg,

vastaajana,

* Oikeudenkäyntikieli: saksa.

jossa kantaja vaatii Niedersachsenin osavaltion JAKO Jadekost GmbH & Co. KG -nimiselle yhtiölle myöntämästä tuesta 29 päivänä toukokuuta 1996 tehdyn komission päätöksen 96/563/EY (EYVL L 246, s. 43) kumoamista,

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (viides jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja D. A. O. Edward (esittelevä tuomari) sekä tuomarit J. C. Moitinho de Almeida, L. Sevón, J.-P. Puissochet ja M. Wathelet,

julkisasiamies: G. Cosmas,
kirjaaja: johtava hallintovirkamies H. A. Rühl,

ottaen huomioon suullista käsittelyä varten laaditun kertomuksen,

kuultuaan asianosaisten esittämät suulliset huomautukset 11.3.1999 pidetyssä istunnossa, jossa Saksan liittotasavallan asiamiehenä oli liittovaltion talousministeriön ministerineuvos W.-D. Plessing, avustajanaan asianajaja M. Schütte, ja komission asiamiehenä oli P. F. Nemitz, avustajanaan asianajaja R. M. Bierwagen,

kuultuaan julkisasiamiehen 11.5.1999 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Saksan liittotasavalta on nostanut EY:n perustamissopimuksen 173 artiklan ensimmäisen kohdan (josta on muutettuna tullut EY 230 artiklan ensimmäinen kohta) nojalla kanteen Niedersachsenin osavaltion JAKO Jadekost GmbH & Co. KG -nimiselle yhtiölle myöntämästä tuesta 29 päivänä toukokuuta 1996 tehdyn komission päätöksen 96/563/EY (EYVL L 246, s. 43; jäljempänä riidanalainen päätös) kumoamiseksi.

Asiaa koskevat tosiseikat

2 JAKO Jadekost GmbH & Co. KG -niminen yritys (jäljempänä Jadekost), kotipaikka Wilhelmshaven (Saksa), perustettiin elokuussa 1991. Se kuului Nordfrost-yhtymään, jonka enemmistöosakkaana oli Jadekostin toimitusjohtaja. Jadekost oli erikoistunut pakasteruokien valmistukseen ja jakeluun. Tuotantolaitoksella oli kaksi tuotantohallia, joista toinen oli tarkoitettu kala- ja toinen lihatuotteille. Jadekost aloitti kalatuotteiden valmistamisen kesäkuussa 1993.

3 Jadekost pyrki taloudellisten ongelmiensa vuoksi saamaan Niedersachsenin osavaltiolta takauksen pankkinsa myöntämälle tuotantovälineluotolle.

4 Niedersachsenin osavaltion hallitus teki 1.3.1994 seuraavan päätöksen:

"Osavaltion ministeriö hyväksyy 80 prosentin suuruisen takauksen 35 miljoonan Saksan markan suuruista tuotantovälineluottoa varten ja suostuu siihen, että myös arvioitu 15 miljoonan Saksan markan suuruinen maksuvalmiuden lisätarve kuuluu takauksen piiriin joulukuun 1996 loppuun saakka."

5 Takauksen myöntämiseksi edellytettyjen osavaltion parlamentin luottovaliokunnan (Landeskreditausschuss) päätöksen ja osavaltion parlamentin talousarviovaliokunnan puoltavan lausunnon jälkeen osavaltion valtiovarainministeri ilmoitti 2.5.1994 päivätyssä kirjeessään Jadekostille hyväksyvänsä takaushakemuksen.

6 Komissio ilmoitti 30.6.1994 päivätyllä kirjeellään epäilevänsä tuen yhteensopivuutta kalastus- ja vesiviljelyalan valtion tukien tarkistamista koskevista suuntaviivoista antamansa tiedonannon 92/C 152/02 (EYVL C 152, s. 2; jäljempänä suuntaviivat) 1 kohdan 3 alakohdan kanssa ja kehotti Saksan liittotasavaltaa ottamaan kantaa asiaan.

7 Kehotuksen jälkeen käytiin kirjeenvaihtoa, minkä seurauksena komissio ilmoitti Saksan liittotasavallalle 20.2.1995 aloittavansa EY:n perustamissopimuksen 93 artiklan 2 kohdan (josta on tullut EY 88 artiklan 2 kohta) mukaisen menettelyn. Menettelyn päätyttyä komissio teki riidanalaisen päätöksen.

8 Jadekost julistettiin konkurssiin 31.3.1995.

Suuntaviivat

9 Suuntaviivojen johdanto-osan mukaan kansalliset tuet ovat oikeutettuja ainoastaan sillä edellytyksellä, että ne ovat yhteisön kalastuspoliittisten tavoitteiden mukaisia. Johdanto-osan kuudennessa kappaleessa todetaan lisäksi seuraavaa:

"Komissio aikookin juuri tässä valossa käsitellä siitä periaatteesta, jonka mukaan valtiontuet eivät sovellu yhteisömarkkinoille (ETY:n perustamissopimuksen 92 artiklan 1 kohta), tehtyjä poikkeuksia, joista määrätään EY:n perustamissopimuksen 92 artiklan 2 ja 3 kohdassa ja kyseisen artiklan soveltamissäännöksissä."

10 Suuntaviivojen 1 kohdan 1 alakohdassa esitetään yleiset periaatteet ja määrätään seuraavaa:

"Näitä suuntaviivoja sovelletaan kaikkiin sellaisiin toimenpiteisiin, jotka tuottavat taloudellista etua yhdelle tai useammalle yritykselle, toimenpiteiden muodosta riippumatta, jos ne rahoitetaan suoraan tai välillisesti valtion, osavaltion, alueen, läänin tai kunnan viranomaisen budjetista. Tällaisia tukia voivat olla esimerkiksi pääomansiirrot, halpakorkoiset lainat, korkohyvitykset, tietyt julkisen vallan osuudet yritysten pääomista, tuet, jotka on rahoitettu määrättyyn tarkoitukseen osoitetuista varoista, sekä tuet, jotka on myönnetty pankkilainoihin annettuina valtiontakauksina ja maksuja tai veroja koskevina vähennyksinä tai vapautuksina, mukaan lukien nopeutetut poistot ja sosiaalimenojen kevennykset.

Kaikki nämä toimenpiteet kuuluvat 'valtiontukien' käsitteeseen, sellaisena kuin se on määritelty ETY:n perustamissopimuksen 92 artiklan 1 kohdassa."

11 Myös suuntaviivojen 1 kohdan 3 alakohdassa määrätään yleisistä periaatteista, ja tämä alakohta kuuluu seuraavasti:

"Valtiontukia voidaan myöntää vain yhteisen politiikan tavoitteiden mukaisesti.

Tuet eivät voi olla vallitsevaa tilaa ylläpitäviä vaan niiden on päinvastoin edistettävä tuotannon järkeistämistä ja tehostamista sekä kalastustuotteiden kaupan pitämistä, jotta edistetään ja nopeutetaan alan mukautumista uuteen tilanteeseen.

Konkreettisemmin tarkasteltuna tuilla on pyrittävä vauhdittamaan kehitys- ja mukautustoimia, jotka eivät ole mahdollisia tavanomaisissa markkinaolosuhteissa alan joustamattomuuden ja toimijoiden taloudellisten mahdollisuuksien rajallisuuden vuoksi. Niiden on johdettava pysyviin parannuksiin siten, että kalastusalan kehitys voi perustua pelkästään markkinoilta saatuihin tuloihin. Tukia on siten välttämättä rajattava ajallisesti siten, että niitä myönnetään haluttujen parannusten ja mukautusten toteuttamiseen tarvittavaksi ajaksi.

Siten on noudatettava seuraavia periaatteita:

— Kansalliset tuet eivät saa olla este yhteisen kalastuspolitiikan sääntöjen soveltamiselle. Erityisesti on muistettava, etteivät kalastustuotteiden yhteisön sisäisen viennin ja kaupan tuet sovellu yhteismarkkinoille.

— Kansalliset tuet ovat edelleen oikeutettuja erityisesti rakennepolitiikan alalla sellaisten yhteisen kalastuspolitiikan perustekijöiden yhteydessä, joita koskevan sääntelyn ei voida katsoa olevan tyhjentävää, edellyttäen, että nämä tuet ovat yhteisön säännöksissä asetettujen tavoitteiden mukaisia eikä niillä siten vaaranneta tai heikennetä yhteisön säännösten tehokkuutta; tästä syystä tällaisten kansallisten tukien on tarpeen mukaan kuuluttava yhteisön lainsäädännössä tarkoitettuihin ohjausohjelmiin.

— Valtiontuet, jotka myönnetään velvoittamatta tuensaajia käyttämään tuki yrityksen tilan kohentamiseen ja jotka on tarkoitettu heidän yritystensä taloudellisen tilanteen parantamiseen (jollei 2 kohdan 6 alakohdan 2 alakohdan määräyksistä muuta johdu) tai joiden määrät perustuvat valmistettuun tai markkinoituun määrään, tuotteiden hintaan, tuotanto- tai tuotantovälineyksikköön ja joiden seurauksena on tuensaajan tuotantokustannusten laskeminen tai tulojen paraneminen, eivät toimintatukina sovellu yhteismarkkinoille. Komissio tutkii tapauskohtaisesti tällaiset tuet, kun ne liittyvät suoraan yhteismarkkinoille soveltuvaksi katsottuun rakenneuudistussuunnitelmaan."

Riidanalainen päätös

12 Komissio on todennut riidanalaisen päätöksen perustelujen IV kohdassa, että riidanalaista takausta oli analysoitava EY:n perustamissopimuksen 92 artiklan 1 kohdan (josta on muutettuna tullut EY 87 artiklan 1 kohta) ja suuntaviivojen valossa.

13 Komission mukaan kyseinen takaus on perustamissopimuksen 92 artiklassa tarkoitettu tuki. Tältä osin se on katsonut, ettei Saksan hallitus eivätkä muut menettelyn osapuolet olleet kiistäneet sen näkemystä asiasta ja toisaalta että

pankkilainoihin annettuja valtiontakauksia pidettiin suuntaviivojen 1 kohdan 1 alakohdan mukaan tukina.

14 Se on huomauttanut, että tuen osuus tällaisesta takauksesta on yleensä sen koron, joka lainanottajaan olisi markkinaehtojen mukaan sovellettu ja sen koron, jota tosiasiassa sovelletaan takauksen vuoksi kaikkien palkkioiden vähentämisen jälkeen, välinen erotus. Komission mukaan tässä suhteessa riidanalainen takaus oli ennakkoedellytyksenä lainan myöntämiselle ja koko lainasummaa voitiin pitää tukena, kun otetaan huomioon, ettei mikään rahoituslaitos olisi suostunut antamaan lainaa Jadekostille ilman valtiontakausta ja että takaaja otti vastatakseen erittäin suuren riskin.

15 Komissio on myös todennut, että tuki paransi Jadekostin tuloja, koska sen ansiosta yhtiön ei tarvinnut vastata tavanomaisen liiketoiminnan aiheuttamista kustannuksista ja koska tuki myönnettiin velvoittamatta yritystä millään tavoin käyttämään tuki tiettyyn tarkoitukseen. Tuen ansiosta Jadekostin oli mahdollista tarjota tuotteita asiakkailleen keinotekoisesti alhaalla pidettyyn hintaan.

16 Komissio on katsonut, että tällainen toimintatuki ei suuntaviivojen 1 kohdan 3 alakohdan mukaan sovellu yhteismarkkinoille, minkä vuoksi perustamissopimuksen 92 artiklan 1 kohdassa tarkoitettujen muiden tosiseikkojen olemassaoloa ei tarvinnut tutkia.

17 Edellä mainitusta toteamuksesta riippumatta komissio on katsonut, että tuki saattoi vääristää kilpailua pakastekalatuotteiden markkinoilla sellaisten muiden Saksassa ja muissa jäsenvaltioissa toimivien yritysten kustannuksella, jotka eivät saaneet tällaista tukea, sillä tuki hyödytti tiettyä yritystä ja edisti sen kustannusten keventymistä, mistä syystä sen markkina-asema parani keinotekoisesti.

18 Komissio on tarkastellut riidanalaisen päätöksen perustelujen V kohdassa perustamissopimuksen 92 artiklan 2 ja 3 artiklassa tarkoitettuja poikkeuksia ja todennut, etteivät ne sovellu nyt käsiteltävään asiaan, kun otetaan huomioon tuen luonne ja tavoitteet.

19 Komissio on riidanalaisen päätöksen perustelujen VI kohdassa huomauttanut lisäksi, että Saksan hallitus oli jättänyt ilmoittamatta kyseisestä tuesta etukäteen perustamissopimuksen 93 artiklan 3 kohdan mukaisesti ja ettei se myöskään ollut ottanut huomioon kyseisen artiklan lykkäävää vaikutusta.

20 Komissio on siten todennut riidanalaisen päätöksen 1 artiklassa, että Niedersachsenin osavaltion antama takaus ei perustamissopimuksen 92 artiklan 1 kohdan mukaan sovellu yhteismarkkinoille ja että se on laiton, koska se on myönnetty perustamissopimuksen 93 artiklan 3 kohdan menettelymääräysten vastaisella tavalla.

21 Komissio on siten vaatinut palauttamaan 42,3 prosenttia tuesta, mikä vastasi sitä osuutta Jadekostin liikevaihdosta, joka oli peräisin kala-alalta. Koska suuntaviivoja voidaan soveltaa ainoastaan kalastustuotteisiin, palautusta voitiin vaatia ainoastaan tälle alalle myönnetyn tuen osalta.

22 Palautettavaa summaa arvioidessaan komissio on ottanut huomioon sen seikan, että riidanalainen takaus kattoi ainoastaan 80 prosenttia Jadekostin saamasta lainasta ja taattua lainaa asetettiin yrityksen käyttöön ainoastaan 32 miljoonan Saksan markan (DEM) verran, jolloin Niedersachsenin osavaltion takaus koski 25 600 000:ta DEM:aa. Kun perustana käytettiin 98,7 prosentin nettoavustusekvivalenttia, määräksi saatiin 25 267 200 DEM, josta kalatuotteiden osuus oli 10 688 025 DEM eli 42,3 prosenttia.

Saksan liittotasavallan esittämät kanneperusteet

23 Saksan liittotasavalta esittää kumoamiskanteensa tueksi neljä kanneperustetta. Ensimmäisellä kanneperusteellaan se väittää, että riidanalainen päätös on laiton jo pelkästään siksi, että sillä loukataan puolustautumisoikeuksia koskevaa periaatetta. Toisessa kanneperusteessaan se väittää, että komissio on arvioinut tosiseikkoja vain osittain paikkansapitävällä tavalla ja että siltä on jäänyt tietyt tärkeät havainnot tekemättä. Kolmannella kanneperusteellaan se väittää, että komissio on soveltanut perustamissopimuksen 92 artiklan 1 kohtaa virheellisellä tavalla. Viimeisen kanneperusteen mukaan komission olisi pitänyt todeta riidanalainen takaus yhteismarkkinoille soveltuvaksi perustamissopimuksen 92 artiklan 3 kohdan c alakohdan nojalla.

24 Aluksi on aiheellista tarkastella Saksan liittotasavallan toista, kolmatta ja neljättä kanneperustetta, jotka liittyvät nyt käsiteltävän asian aineellisiin kysymyksiin, minkä jälkeen tarkastellaan ensimmäistä, menettelyä koskevaa kanneperustetta.

Tosiseikkojen virheellistä arviointia koskeva kanneperuste

25 Kolmeen osaan jaetulla toisella kanneperusteellaan Saksan hallitus väittää, että komissio on arvioinut tosiseikkoja vain osittain paikkansapitävällä tavalla arvioidessaan tuen määrää (perusteen ensimmäinen osa), soveltaessaan suuntaviivoja (toinen osa) ja arvioidessaan kilpailun vääristymistä (kolmas osa).

26 Ensinnäkin on muistutettava, että silloin kun komissiolla on merkittävä harkinnanvapaus, kuten on asian laita sovellettaessa perustamissopimuksen 92 artiklaa, yhteisöjen tuomioistuimet eivät voi tämän vapauden käyttämisen laillisuutta valvoessaan harkita kyseistä asiaa toimivaltaisen viranomaisen puolesta, vaan

niiden on ainoastaan tutkittava, rasittaako tätä arviointia ilmeinen virhe tai onko harkintavaltaa käytetty väärin (ks. mm. asia 57/72, Westzucker, tuomio 14.3.1973, Kok. 1973, s. 321, 14 kohta, ja asia C-169/95, Espanja v. komissio, tuomio 14.1.1997, Kok. 1997, s. I-135, 34 kohta).

27 Tosiseikkojen virheellistä arvioimista koskevan Saksan hallituksen toisen kanneperusteen kolmea osaa on tarkasteltava kyseisen periaatteen valossa.

Tuen määrää koskevien tosiseikkojen arviointi

28 Kuten Saksan hallitus on todennut kanteessaan, se ei kiistä sitä seikkaa, että Niedersachsenin osavaltion myöntämään takaukseen sisältyi perustamissopimuksen 92 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuja tuen tunnusmerkkejä, mutta se väittää, että komissio on tehnyt arviointivirheen määrittäessään tuen osuuden ja siten sen määrän. Tässä yhteydessä se esittää kuusi väitettä.

29 Saksan hallituksen ensimmäinen väite koskee sitä, että komissio ei ole antanut riittävästi painoarvoa Jadekostin käytössä olleille muille rahoitusmahdollisuuksille.

30 Sen ratkaisemiseksi, ovatko kyseiset toimenpiteet valtion tuenluonteisia, on noudatettava komission päätöksessä ilmoitettua kriteeriä, joka perustuu Jadekostin mahdollisuuksiin hankkia kyseiset rahamäärät pääomamarkkinoilta tilanteessa, jossa tällaista takausta ei olisi (ks. vastaavasti asia C-301/87, Ranska v. komissio (nk. Boussac-tapaus), tuomio 14.2.1990, Kok. 1990, s. I-307, 39 kohta; Kok. Ep. X, s. 319 ja asia C-142/87, Belgia v. komissio (nk. Tubemeuse-tapaus), tuomio 21.3.1990, Kok. 1990, s. I-959, 26 kohta; Kok. Ep. X, s. 387).

31 Näin ollen silloin, kun mikään rahoituslaitos ei lainaisi yritykselle rahaa ilman valtiontakausta sen epävakaan taloudellisen tilanteen vuoksi, tukena on pidettävä yrityksen saaman taatun luoton kokonaismäärää.

32 Komissio on soveltanut tätä kriteeriä ja todennut riidanalaisen päätöksen perustelujen IV kohdan kahdeksannessa alakohdassa, että Jadekost ei olisi voinut saada kyseistä luottoa ilman Niedersachsenin osavaltion myöntämää takausta.

33 Komission toteamus saa tukea asiakirja-aineistoon sisältyvistä tiedoista, joista käy ilmi, että luoton myöntämisajankohtana Jadekostin taloudellinen tilanne oli epävakaa, ja että sen jälkeen kun se oli aloittanut toimintansa pakastekalatuotteiden markkinoilla, markkinahinnat olivat romahtaneet. Tilintarkastukseen erikoistuneen yrityksen C & L Treuarbeit — Deutsche Revision (jäljempänä C & L) 29.3.1994 laatimassa asiantuntijalausunnossa takaajan riski arvioitiin sitä paitsi erittäin suureksi.

34 On lisäksi syytä muistuttaa, että yhteisöjen tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan tukipäätöksen lainmukaisuutta on arvioitava niiden tietojen perusteella, joita komissiolla oli päätöstä tehdessään (ks. asia 234/84, Belgia v. komissio, tuomio 10.7.1986, Kok. 1986, s. 2263, 16 kohta; Kok. Ep. VIII, s. 717 ja asia C-241/94, Ranska v. komissio, tuomio 26.9.1996, Kok. 1996, s. I-4551, 33 kohta).

35 Tältä osin on aiheellista todeta, että Saksan hallitus ei ole toimittanut hallinnollisen menettelyn aikana eikä edes yhteisöjen tuomioistuimessa konkreettisia esimerkkejä muista rahoitusmahdollisuuksista, joita Jadekostilla olisi ollut. Saksan hallitus ei myöskään ole hallinnollisen menettelyn aikana väittänyt, että komission olisi ollut aktiivisesti pyrittävä selvittämään muiden rahoitus-

mahdollisuuksien olemassaoloa. Saksan hallituksen ensimmäinen väite, joka koskee muita rahoitusmahdollisuuksia, on siten hypoteettinen.

36 Saksan hallituksen toinen väite koskee sitä, että komissio ei ole tuen määrää arvioidessaan ottanut huomioon Jadekostin antamia vakuuksia velkojina oleville pankeille.

37 Riidanalaisen päätöksen perustelujen II kohdan kolmannesta alakohdasta käy kuitenkin ilmi, että komissio on kyllä ottanut vakuudet huomioon, ja se on todennut perustelujen IV kohdan kahdeksannessa alakohdassa, että vakuudet eivät olleet voineet vaikuttaa tuen määrään, sillä Jadekostille ei olisi myönnetty lainkaan luottoa ilman riidanalaista takausta. Tätä päätelmää tukevat Saksan hallituksen toimittamat asiakirjat, Niedersachsenin osavaltion kanta ja C & L:n asiantuntijalausunto, joista käy ilmi, että vakuuksien arvo oli vähäinen.

38 Komission päätelmää tukevat myös Niedersachsenin osavaltion yleiset takaussuuntaviivat, jotka koskevat niitä edellytyksiä, joiden on täytyttävä, jotta Niedersachsenin osavaltio ryhtyy takaajaksi.

39 Erityisesti yleisten takaussuuntaviivojen 3 kohdassa täsmennetään, että "takaus myönnetään periaatteessa vain, jos toimenpiteitä ei voida toteuttaa muulla tavalla, eli muun muassa jos riittäviä vakuuksia ei ole käytettävissä eikä ole mahdollista saada takausta Niedersächsische Bürgerschaftsbank (NBB) GmbH:lta".

40 Kolmannella väitteellään Saksan hallitus toteaa, että komissio ei ole ottanut huomioon sitä, että taatun lainan korko oli pääomamarkkinoilla yleisesti sovellettu korko.

41 Tältä osin voidaan todeta, että riidanalaisen päätöksen perustelujen IV kohdan kahdeksannen alakohdan mukaan merkitystä ei ollut sillä, oliko Jadekostin saamaan taattuun lainaan sovellettu korkotaso alhaisempi vai korkeampi kuin pankkien vastaavien luottojen yhteydessä pääomamarkkinoilla yleensä soveltama keskimääräinen korko, koska luottoa ei olisi lainkaan myönnetty ilman riidanalaista takausta.

42 Edellä esitetyn perusteella ei ole ilmennyt mitään seikkaa, jonka perusteella voitaisiin päätellä, että komissio olisi tehnyt ilmeisen arviointivirheen todetessaan riidanalaisen päätöksen perustelujen IV kohdan kuudennessa alakohdassa, että "Jadekost on tällä tavoin saanut Niedersachsenin osavaltion hallituksen avulla rahoitusta, jota yhtiölle ei olisi sen taloudellisten vaikeuksien vuoksi muutoin myönnetty" ja päätellessään, että tuen määrä vastasi koko lainasummaa.

43 Kolme ensimmäistä väitettä on siten hylättävä.

44 Neljännellä väitteellään Saksan hallitus toteaa, että komissio on analysoinut kyseisten markkinoiden kehitystä liian kielteisellä tavalla. Saksan hallituksen mukaan kyseisenä ajankohtana tehdyistä arvioista voidaan päätellä, että Jadekostin tulevaisuudennäkymät olivat hyvät. Nordfrost-yhtymä ja sen kilpailijat eivät olleet ennakoineet markkinoiden kylläänтymistä.

45 Komissio arviointia tukee ensinnäkin C & L:n asiantuntijalausunto, jonka mukaan takaajan riski oli hyvin suuri, kun otettiin erityisesti huomioon Nordfrost-yhtymän taloudellisten mahdollisuuksien heikkeneminen, sen kehittymisvaikeudet ja markkinakehitys. Komission kantaa tukee myös se seikka, että Jadekost julistettiin konkurssiin 31.3.1995.

46 Saksan hallituksen neljännestä väitteestäkään ei siten käy ilmi, että komissio olisi tehnyt ilmeisen arviointivirheen, eikä väitettä voida näin ollen hyväksyä.

47 Viidennellä ja kuudennella väitteellään Saksan hallitus riitauttaa komission tavan luokitella riidanalainen takaus toimintatueksi. Se väittää, että komissio on väärässä todetessaan tuen vähentävän huomattavasti toimintakustannuksia ja että komission olisi pitänyt arvioida asiaa kokonaisuutena, jolloin olisi osoittautunut, että riidanalainen takaus oli mahdollistanut investointien lisäämisen. Saksan hallitus korostaa, että Niedersachsenin osavaltion myöntämää takausta olisi voitu käyttää investointien rahoittamiseen, jolloin maksuvalmiuteen liittyvistä tarpeista olisi voitu huolehtia Jadekostin omalla pääomalla. Sen mukaan takausta ei tästä syystä voida pitää toimintatukena.

48 On ensinnäkin aiheellista huomauttaa, että suuntaviivojen 1 kohdan 3 alakohdassa, jota sovelletaan nyt käsiteltävään asiaan, pidetään toimintatukina tukia, jotka myönnetään tuensaajille velvoitteita asettamatta ja jotka on tarkoitettu näiden yritysten taloudellisen tilanteen parantamiseen.

49 Toiseksi on syytä todeta, että tämä määritelmä on yhdenmukainen asiassa C-278/95 P, Siemens vastaan komissio, 15.5.1997 annetun tuomion 18 kohdassa esitetyn määritelmän kanssa (Kok. 1997, s. I-2507); yhteisöjen tuomioistuin on kyseisessä kohdassa pitänyt toimintatukina sellaisia tukia, jotka on tarkoitettu nimenomaan yrityksen tavanomaiseen liiketoimintaan kuuluvien käyttökustannusten kattamiseen.

50 Ei ole kiistetty, että riidanalaisen takauksen kohteena oleva laina oli tarkoitettu Jadekostin yleisten käyttökustannusten kattamiseen. Tältä osin on huomau-

tettava, että Saksan hallitus itse on komissiolle osoittamassaan, 19.7.1994 päivätyssä kirjeessään luokitellut takauksen kohteena olevan lainan tuotantovälineluotoksi. Tämä määrittely käy ilmi myös kaikista pankkiasiakirjoista, jotka on esitetty Jadekostin Niedersachsenin osavaltiolle tekemän hakemuksen liitteinä.

51 Edellä esitetyn perusteella voidaan todeta, että komissio on perustellusti pitänyt Niedersachsenin osavaltion myöntämää tukea suuntaviivojen 1 kohdan 3 alakohdassa tarkoitettuna toimintatukena.

Suuntaviivojen soveltamista koskevien tosiseikkojen arviointi

52 Saksan hallituksen toisen kanneperusteen toisen osan mukaan komissio ei ole ottanut huomioon, että riidanalainen takaus oli annettu sillä edellytyksellä, että Jadekostin 23.3.1994 laatimaa ja Niedersachsenin osavaltion tarkastamaa rahoitussuunnitelmaa noudatettaisiin.

53 Tässä yhteydessä riittää kun todetaan riidanalaisesta päätöksestä käyvän selvästi ilmi, että komissio on ottanut asianmukaisella tavalla huomioon Niedersachsenin osavaltion asettamat edellytykset ja todennut riidanalaisen päätöksen perustelujen IV kohdan yhdeksännessä alakohdassa, että ne eivät olleet samankaltaisia kuin suuntaviivojen 1 kohdan 3 alakohdassa.

54 Toisen kanneperusteen toinen osa ei siten ole perusteltu.

Kilpailun vääristymistä koskevien tosiseikkojen arviointi

55 Toisen kanneperusteensa kolmannessa osassa Saksan hallitus väittää riittämättömäksi arviointia, jonka perusteella kilpailua vääristävän tuen olemassaolo on todettu tai Jadekostin kustannuksien on väitetty keventyneen riidanalaisen takauksen vuoksi.

56 Tämä väite on käsitettävä siten, että sen mukaan lähinnä riidanalaisen päätöksen perustelut ovat EY:n perustamissopimuksen 190 artiklan (josta on tullut EY 253 artikla) nojalla riittämättömät. On siten aiheellista tarkastella väitettä yhdessä kolmannen, perusteluvelvollisuuden laiminlyöntiä koskevan kanneperusteen kolmannen osan kanssa.

Perustamissopimuksen 92 artiklan 1 kohdan virheellistä soveltamista koskeva kanneperuste

57 Saksan hallitus väittää kolmannella, kolmeen osaan jaetulla kanneperusteellaan, että komissio on soveltanut perustamissopimuksen 92 artiklan 1 kohtaa virheellisesti ensinnäkin siksi, että se on vedonnut epäasianmukaisella tavalla suuntaviivoihin määrittääkseen kyseisessä artiklassa tarkoitetut tuen tunnusmerkit ja toiseksi arvioinut tosiseikkoja virheellisesti kyseisen artiklan valossa sekä kolmanneksi laiminlyönyt perustamissopimuksen 190 artiklassa tarkoitetun perusteluvelvollisuuden.

58 Aluksi on huomattava, että Saksan hallitus ei ole hallinnollisen menettelyn aikana tai kanteessaan kiistänyt sitä seikkaa, että Niedersachsenin osavaltion myöntämään takaukseen sisältyi perustamissopimuksen 92 artiklan 1 kohdan mukaista tukea.

Vetoaminen suuntaviivoihin

59 Kolmannen kanneperusteensa ensimmäisessä osassa Saksan hallitus väittää, että riidanalaisessa päätöksessä on oikeudellinen virhe, koska arvioitaessa, täyttyvätkö 92 artiklan 1 kohdan rikkomista koskevat tunnusmerkit, tarkastelu perustuu suuntaviivoihin, sen sijaan, että asiaa tutkittaisiin tapauskohtaisesti.

60 Aluksi on todettava, että komission päätelmä, jonka mukaan tuki saattoi vääristää kilpailuedellytyksiä perustamissopimuksen 92 artiklassa tarkoitetulla tavalla, perustuu laajalti suuntaviivoihin. Komissio on siten katsottuaan riidanalaisen takauksen olevan toimintatuki todennut riidanalaisen päätöksen perustelujen IV kohdan 12:nnessa alakohdassa, että tällaiset tuet "eivät suuntaviivojen 1 kohdan 3 alakohdan mukaan sovellu yhteismarkkinoille ilman EY:n perustamissopimuksen 92 artiklan 1 kohdassa tarkoitettujen muiden tosiseikkojen tutkimisen tarvetta". Kuten riidanalaisen päätöksen perustelujen IV kohdan 15:nnestä alakohdasta käy ilmi, komissio on luokitellut tueksi ainostaan riidanalaisen takauksen sen osan, joka on myönnetty kalastustuotteiden alalle, koska suuntaviivat koskevat vain tätä alaa.

61 Yhteisöjen tuomioistuin on todennut tämän tuomion 48—51 kohdassa, ettei komissio ollut tehnyt virhettä luokitellessaan riidanalaisen takauksen toiminta-

tueksi. On kuitenkin aiheellista arvioida, onko komissiolla ollut oikeus perustaa luokittelunsa suuntaviivoihin todetessaan, että riidanalainen tuki ei sovellu yhteismarkkinoille.

62 Tältä osin on aiheellista huomauttaa, että komissio voi hyväksyä harkintavaltansa käyttämiseksi toimintaohjeita suuntaviivojen kaltaisten säännösten muodossa, jos nämä säännökset sisältävät ohjeellisia sääntöjä kyseisen toimielimen toimintaa varten eivätkä ne ole perustamissopimuksen vastaisia (ks. samansuuntaisesti asia C-313/90, CIRFS ym. v. komissio, tuomio 24.3.1993, Kok. 1993, s. I-1125, 34 ja 36 kohta).

63 Saksan hallitus ei myöskään ole kiistänyt tai kyseenalaistanut sitä, että suuntaviivat ovat perustamissopimuksen 92 artiklan mukaisia.

64 Suuntaviivat, jotka eivät ole ensimmäisiä, joita sovelletaan kyseisellä alalla, perustuvat perustamissopimuksen 93 artiklan 1 kohtaan, jonka mukaan komissio seuraa jatkuvasti jäsenvaltioiden kanssa niiden voimassa olevia tukijärjestelmiä ja tekee jäsenvaltioille ehdotuksia yhteismarkkinoiden asteittaisen kehittämisen tai yhteismarkkinoiden toiminnan kannalta aiheellisiksi toimenpiteiksi. Suuntaviivat merkitsevät siten säännöllistä ja toistuvaa yhteistyövelvoitetta, josta komissio tai jäsenvaltiot eivät voi vapautua (ks. asia C-311/94, IJssel-Vliet, tuomio 15.10.1996, Kok. 1996, s. I-5023, 36 ja 37 kohta).

65 Komissio on korostanut, että Saksan hallitus oli osallistunut suuntaviivojen vahvistamismenettelyyn ja että se oli hyväksynyt suuntaviivat, mitä Saksan hallitus ei ole kiistänyt. Lisäksi suuntaviivat ovat olleet edellytyksenä sille, että komissio hyväksyi Niedersachsenin osavaltion takauksia koskevat yleiset takaussuuntaviivat. Suuntaviivat sitovat siten komission lisäksi myös Saksan hallitusta edellä mainitussa asiassa CIRFS ym. vastaan komissio annetun tuomion

36 kohdan ja edellä mainitussa asiassa IJssel-Vliet annetun tuomion 43 kohdan mukaisesti.

66 Riidanalaisesta päätöksestä käy joka tapauksessa ilmi, että komissio on suuntaviivojen 1 kohdan 3 alakohtaan perustuvista päätelmistä täysin riippumatta arvioinut perustamissopimuksen 92 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuja tuen tunnusmerkkejä soveltaen, että Niedersachsenin osavaltion myöntämä takaus oli kyseisessä artiklassa tarkoitettu tuki.

67 Jotta tiettyyn toimenpiteeseen voidaan soveltaa perustamissopimuksen 92 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua kieltoa, kyse on oltava tuesta, joka on peräisin valtiolta ja joka vääristää tai uhkaa vääristää kilpailua sekä joka saattaa vaikuttaa jäsenvaltioiden väliseen kauppaan.

68 Komissio on todennut useiden seikkojen perusteella, että nämä edellytykset täyttyivät nyt käsiteltävässä asiassa.

69 Komissio on ensinnäkin korostanut, että suuntaviivojen 1 kohdan 1 alakohdan mukaan pankkilainoihin myönnettäviä valtiontakauksia pidetään tukina, ja tämä on periaate, jota Saksan hallitus ei ole kiistänyt. Komissio on todennut toiseksi, että Jadekost oli Niedersachsenin osavaltion tuen avulla voinut saada rahoitusta, joka siltä olisi muutoin evätty. Se on kolmanneksi arvioinut, että tuella parannettiin Jadekostin tuloja, koska yritys vapautui kustannuksista, joista se olisi tavanomaisesti joutunut huolehtimaan. Komissio on lisäksi todennut, että tuki uhkasi vääristää kilpailua ja saattoi vaikuttaa jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, koska se hyödytti yhtä tiettyä yritystä Saksassa ja muissa jäsenvaltioissa olevien kilpailijoiden kustannuksella.

70 Saksan hallituksen kolmannen kanneperusteen ensimmäinen osa on siten hylättävä.

Tosiseikkojen oikeudellinen arviointi

71 Kolmannen kanneperusteensa toisessa osassa Saksan hallitus väittää, että riidanalainen päätös on virheellinen siltä osin kuin siinä arvioidaan tuen määrää ja kilpailun vääristymistä.

72 Tuen määrän osalta Saksan hallitus väittää ennen kaikkea, että komissio ei ole selvittänyt, olisiko Jadekost saattanut saada jonkin muun luoton ilman takausta, ja että komissio ei ole ottanut huomioon vakuuksien olemassaoloa eikä tutkinut niiden arvoa ja vaikutusta tuen määrän arviointiin.

73 Nämä väitteet eivät eroa merkittävästi niistä, joita on esitetty toisen kanneperusteen ensimmäisen osan tueksi. Riidanalaisesta tuomiosta ja asiakirja-aineistosta käy ilmi, että komissio on perustellusti päätellyt, ettei Jadekost olisi ilman riidanalaista takausta voinut saada markkinoilla vallitsevin ehdoin lainaa, jonka se nyt on saanut. Kuten tämä tuomion 29—43 kohdassa on todettu, komissio ei ole tehnyt ilmeistä arviointivirhettä tässä yhteydessä. Näitä väitteitä ei siten voida hyväksyä.

74 Siltä osin kuin on kyse kilpailun vääristymistä koskevasta toteamuksesta, Saksan hallitus väittää ennen kaikkea, että komissio on jättänyt määrittelemättä kyseessä

olevat markkinat ja että oletus, jonka mukaan toimintatuen myöntäminen vääristää jo sellaisenaan kilpailua, ei ole hyväksyttävä.

75 Markkinoiden määrittelemisen osalta on aiheellista huomata, että komissio on riidanalaisen päätöksen perustelujen III kohdan kolmannessa alakohdassa määritellyt, että kyseessä ovat pakastekalatuotteiden markkinat.

76 Tältä osin on huomattava, että Saksan hallitus ei ole hallinnollisen menettelyn aikana tai yhteisöjen tuomioistuimessa esittänyt kyseisille markkinoille mitään muuta mahdollista määritelmää. Se ei ole osoittanut, että komission määritelmä markkinoista olisi virheellinen.

77 Siltä osin kuin on kyse oletuksesta, jonka mukaan toimintatuet vääristävät jo sellaisenaan kilpailua, on aiheellista ensinnäkin todeta, että tämä oletus perustuu yhteisöjen tuomioistuimen tuomioihin. Yhteisöjen tuomioistuin on todennut erityisesti asiassa C-86/89, Italia vastaan komissio, 6.11.1990 antamassaan tuomiossa (Kok. 1990, s. I-3891, 18 kohta), että kyseistä tukea oli pidettävä yrityksille annettuna toimintatukena ja että tuki jo sellaisenaan muutti kaupankäynnin edellytyksiä tavalla, joka oli yhteisön edun vastaista.

78 Toiseksi tämä oletus perustuu myös suuntaviivojen 1 kohdan 3 alakohtaan, jonka mukaan toimintatuet eivät sovellu yhteismarkkinoille. Koska toimintatukia ei voida koskaan pitää yhteismarkkinoille soveltuvina, ne vääristävät sitä suuremmalla syyllä kilpailua perustamissopimuksen 92 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla.

79 Myös kolmannen kanneperusteen toinen osa on siten hylättävä.

Perusteluvelvollisuus

80 Kolmannen kanneperusteensa kolmannessa osassa Saksan hallitus väittää, että komissio on laiminlyönyt velvollisuutensa perustella riidanalaista päätöstään.

81 Saksan hallitus katsoo, että komissio on riidanalaisessa päätöksessä tyytynyt vain esittämään oletuksia ja arveluja sen sijaan, että se olisi esittänyt sellaisia tosiseikkoja, jotka täyttäisivät perustamissopimuksen 92 artiklan 1 kohdassa tarkoitetut edellytykset. Se korostaa, että riidanalaisesta päätöksestä puuttuvat muun muassa tuen olemassaoloa ja määrää sekä kilpailun vääristymistä koskevat toteamukset. Näistä jälkimmäisen osalta Saksan hallitus väittää, että komission olisi pitänyt määritellä konkreettisesti markkinatilanne, selvittää, millä tavoin toimintatuesta aiheutui kilpailun vääristymistä, ja perustella riidanalaisen takauksen sekä kilpailun vääristymisen ja yhteisön sisäisen kaupan esteiden olemassaolon välistä syy-yhteyttä.

82 Tältä osin on alustavasti huomautettava, että yhteisöjen tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan perustamissopimuksen 190 artiklassa edellytettyjen perustelujen on oltava kysymyksessä olevan toimen luonteeseen soveltuvia ja niissä on selkeästi ja yksiselitteisesti ilmaistava toimen tehneen toimielimen perustelut niin, että asianosaiset saavat tietää toteutetun toimen syyt ja että yhteisöjen tuomioistuin voi valvoa toimen laillisuutta (ks. yhdistetyt asiat 67/85, 68/85 ja 70/85, Van der Kooy ym. v. komissio, tuomio 2.2.1988, Kok. 1988, s. 71; Kok. Ep. IX, s. 307 ja asia C-353/92, Kreikka v. komissio, tuomio 14.7.1994, Kok. 1994, s. I-3411, 19 kohta).

83 Perusteluvaatimusta on arvioitava asiaan liittyvien olosuhteiden, erityisesti kyseisen toimen sisällön ja esitettyjen perusteiden luonteen perusteella (asia 296/82, Alankomaat ja Leeuwarder Papierwarenfabriek v. komissio, tuomio 13.3.1985, Kok. 1985, s. 809, 19 kohta; Kok. Ep. VIII, s. 107).

84 Nyt käsiteltävässä asiassa se seikka, että riidanalainen päätös perustuu suuntaviivoihin, on erityisen merkittävä perusteluvelvollisuuden sisällön kannalta.

85 Suuntaviivojen 1 kohdan 3 alakohdan mukaan toimintatuet eivät periaatteellisestikaan voi soveltua yhteismarkkinoille. Koska komissio on todennut, että riidanalainen takaus oli tällainen tuki, ei ollut tarpeen selvittää yksityiskohtaisemmin syitä, joiden vuoksi tuki vääristi kilpailua. Suuntaviivoista käy ilmi, että tällainen päätelmä on kiistaton seuraus toimintatuen olemassaolosta.

86 On siten todettava, että vaikka riidanalaisen päätöksen perustelut ovat suppeat, perustamissopimuksen 190 artiklaa ei ole rikottu, koska ne selvitykset kilpailun vääristymisestä, joiden on väitetty puuttuneen, eivät olleet tarpeen siitä syystä, että kyse oli toimintatuesta.

87 Kolmannen kanneperusteen kolmas osa on siten perusteeton. Tämä koskee myös toisen kanneperusteen kolmatta osaa.

Perustamissopimuksen 92 artiklan 3 kohdan c alakohdan soveltamista koskeva kanneperuste

88 Viimeisellä kanneperusteellaan Saksan hallitus väittää, että komission olisi pitänyt todeta tuki perustamissopimuksen 92 artiklan 3 kohdan c alakohdan nojalla yhteismarkkinoille soveltuvaksi.

89 Riidanalaisen päätöksen perustelujen V kohdan kahdeksannessa alakohdassa komissio toteaa, että "kyseinen tuki on vallitsevan tilanteen (status quo) säilyttävä toimintatuki, joka periaatteessa ei sovellu 92 artiklan 3 kohdan c alakohdassa tarkoitetun kehityksen edistämiseen".

90 Tämä toteamus on yhdenmukainen edellä mainitussa asiassa Siemens vastaan komissio annetun tuomion kanssa; siinä yhteisöjen tuomioistuin katsoi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen todenneen perustellusti asiassa T-459/93, Siemens vastaan komissio, 8.6.1995 antamansa tuomion (Kok. 1995, s. II-1675) 48 kohdassa, että toimintatuet eivät periaatteessa kuulu edellä mainitun 92 artiklan 3 kohdan soveltamisalaan.

91 On siten aiheellista todeta, että komission lähestymistapa on täysin yhdenmukainen yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön kanssa ja että Saksan hallituksen neljäs kanneperuste on hylättävä.

Puolustautumisoikeuksien loukkaamista koskeva kanneperuste

92 Ensimmäisen kanneperusteensa yhteydessä Saksan hallitus väittää, että komissio oli evännyt siltä sekä Niedersachsenin osavaltiolta oikeuden saada tutustua huomautuksiin, jotka komissio oli maininnut riidanalaisen päätöksen perustelujen II kohdassa ja jotka neljä Jadekostin kanssa kilpailevaa yritystä oli

lähettänyt komissiolle hallinnollisen menettelyn aikana 31.8.1995, 1.9.1995 ja 4.9.1995 päivätyillä kirjeillään.

93 Kyseisen II kohdan mukaan kirjeiden laatijat ovat muun muassa korostaneet, että Jadekost oli käyttänyt myönnettyä tukea saavuttaakseen lisää markkinaosuuksia kilpailijoidensa kustannuksella tarjoamalla tuotteita tuotantokustannuksia alhaisemmin hinnoin. Kilpailevat yritykset ovat lisäksi tehneet huomautuksia Jadekostin liiketoiminnasta sekä markkinakehityksestä ja tavasta, jolla Niedersachsenin osavaltion parlamentti on käsitellyt asiaa.

94 Saksan hallitus väittää, että näiden kirjeiden salassapito on puolustautumisoikeuksien vastaista ja tekee riidanalaisesta päätöksestä laittoman. Lisäksi nyt käsiteltävässä asiassa on sen mukaan kyse puolustautumisoikeuksien jatkuvasta rikkomisesta, koska kyseisissä kirjeissä viitattiin muihin asiassa merkityksellisiin asiakirjoihin, joista Saksan hallitus ei ole voinut saada tietoa. Kyseinen hallitus jatkaa vastauskirjelmässään, että puolustautumisoikeuksia on loukattu myös sen vuoksi, että oikeudellisia perusteita on pidetty salassa. Se väittää, että komissiolla on velvollisuus saattaa jäsenvaltioiden tietoon oikeudelliset perusteet, joihin sen on tarkoitus perustaa kielteinen päätöksensä.

95 Saksan hallituksen mukaan yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännöstä ja erityisesti edellä mainitussa Boussac-tapauksessa annetun tuomion 31 kohdasta käy ilmi, että jo menettelyn kannalta kielteisen vaikutuksen mahdollisuuskin riittää tekemään puolustautumisoikeuksien loukkaamisesta merkittävän ja voi siten olla perusteena riidanalaisen päätöksen kumoamiselle.

96 Komissio myöntää, että kilpailevien yritysten kirjeitä ei ole epähuomiossa saatettu Saksan hallituksen tietoon. Se kuitenkin väittää, että edellä mainitussa Boussac-tapauksessa annetun tuomion mukaan puolustautumisoikeuksien louk-

kaamisesta voi seurata päätöksen kumoaminen ainoastaan, jos menettely olisi voinut johtaa toisenlaiseen tulokseen ilman kyseistä säännönvastaisuutta.

97 Nyt käsiteltävässä asiassa komissio katsoo, että kilpailevien yritysten esittämissä huomautuksissa ei ole mitään sellaisia kilpailusääntöjen valossa tehtävän tosiseikkojen arvioinnin kannalta merkityksellisiä seikkoja, jotka eivät olisi olleet komission tiedossa Saksan hallituksen sille aiemmin lähettämien kirjeiden tai 31.8.1994 ja 28.11.1995 tämän kanssa käytyjen yksityiskohtaisten keskustelujen johdosta tai Saksan hallitukselle kommentoitaviksi toimitettujen pankkien kirjeiden perusteella taikka muista yleisön vapaassa käytössä olevista lähteistä saatujen tietojen perusteella ja joista ei olisi keskusteltu asianosaisten välisessä kirjeenvaihdossa ja niiden pitämien kokousten aikana.

98 Oikeudellisten perusteiden salaamista koskevasta väitteestä komissio toteaa ensinnäkin, että väite on esitetty liian myöhään, ja että se ei ole perusteltu, koska komissio on esittänyt selkeästi oikeudellisen näkökantansa Saksan hallituksen kanssa käymiensä kirjeenvaihdon ja keskustelujen yhteydessä.

99 On aiheellista huomauttaa, että yhteisöjen tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaisesti henkilön puolustautumisoikeuksien kunnioittaminen oikeudenkäynnissä, joka voi johtaa kyseisen henkilön kannalta kielteiseen päätökseen, kuuluu yhteisön oikeuden perusperiaatteisiin, ja näitä oikeuksia on noudatettava myös silloin, kun kysymyksessä olevaa menettelyä koskevia säännöksiä ei ole olemassa (ks. em. asiassa Belgia v. komissio 10.7.1986 annetun tuomion 27 kohta sekä Boussac-tapauksessa annetun tuomion 29 kohta).

100 Edellä mainituissa tuomioissa yhteisöjen tuomioistuin on myöntänyt tämän periaatteen edellyttävän, että asianomaiselle jäsenvaltiolle annetaan perustamissopimuksen 93 artiklan 2 kohdan mukaisesti riittävä mahdollisuus esittää menettelyn kuluessa oma näkemyksensä sellaisista niiden kolmansien osapuolten,

joita asia koskee, esittämistä huomautuksista, joiden perusteella komissio aikoo tehdä päätöksensä. Jos jäsenvaltiolle ei ole varattu tilaisuutta esittää kantaansa näistä huomautuksista, komissio ei voi käyttää niitä päätöksessään kyseistä jäsenvaltiota vastaan.

101 Tällaisesta puolustautumisoikeuksien loukkaamisesta voi kuitenkin seurata päätöksen kumoaminen ainoastaan, jos menettely olisi voinut johtaa toisenlaiseen tulokseen ilman kyseistä säännönvastaisuutta (ks. em. Boussac-tapaus, tuomion 31 kohta).

102 Tässä yhteydessä on huomattava, että edellä mainitussa Boussac-tapauksessa antamassaan tuomiossa yhteisöjen tuomioistuin totesi, että kyseisissä huomautuksissa ei ollut mitään sellaista uutta tietoa, joka ei olisi jo ollut komission käytettävissä ja Ranskan hallituksen tiedossa. Näin ollen sillä, että Ranskan hallituksella ei ollut mahdollisuutta ottaa kantaa mainittuihin huomautuksiin, ei ollut vaikutusta hallinnollisen menettelyn tulokseen.

103 Kuten julkisasiamies on todennut ratkaisuehdotuksensa 64—67 kohdassa, nyt käsiteltävässä asiassa komission ja Saksan hallituksen välisestä kirjeenvaihdosta käy samalla tavalla ilmi, että Jadekostin kanssa kilpailevien yritysten esittämien huomautusten aineellinen sisältö oli Saksan hallituksen tiedossa ja tämä saattoi ottaa sen huomioon vastatessaan komission esittämiin väitteisiin. Lisäksi asiakirja-aineistosta ja Jadekostille myönnettyä tukea koskevasta ja perustamissopimuksen 93 artiklan 2 kohdan mukaisesti 5.8.1995 julkaistusta tiedonannosta 95/C 201/06 (EYVL 1995, C 201, s. 6) käy ilmi, että Saksan hallitus oli tietoinen oikeudellisista seikoista ja tosiseikoista, joihin komissio perusti yhteisön oikeuden rikkomista koskevan väitteensä, kuten riidanalaisen päätöksen perustelujen IV kohdassa todetaan.

104 On lisäksi aiheellista todeta, että komissio ei olisi tehnyt toisenlaista päätöstä, vaikka se olisikin saattanut Jadekostin tietoon tämän kanssa kilpailevien yritysten kirjeet. Tässä tuomiossa esitetyistä seikoista käy ilmi, että komissio on todennut, että asiaan oli sovellettava suuntaviivoja ja että kyseinen tuki oli toimintatukea,

ja nämä molemmat toteamukset on saatettu yksiselitteisesti Saksan hallituksen tietoon hallinnollisen menettelyn aikana.

105 Saksan hallitus ei ole siten kyennyt esittämään yhteisöjen tuomioistuimessa vireillä olevan oikeudenkäynnin aikana tosiseikkoja tai oikeudellisia seikkoja, jotka olisivat saaneet komission tekemään toisenlaisen päätöksen, jos nämä seikat olisi paljastettu Saksan hallitukselle.

106 Tämä kanneperuste on siten edellä esitetyn valossa hylättävä.

107 Koska yhtään Saksan hallituksen esittämää väitettä ei voida hyväksyä, kanne on hylättävä.

Oikeudenkäyntikulut

108 Yhteisöjen tuomioistuimen työjärjestyksen 69 artiklan 2 kohdan mukaan asianosainen, joka häviää asian, velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut, jos vastapuoli on sitä vaatinut. Koska komissio on vaatinut Saksan liittotasavallan velvoittamista korvaamaan oikeudenkäyntikulut ja koska Saksan liittotasavalta on hävinnyt asian, se on velvoitettava korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (viides jaosto)

on antanut seuraavan tuomiolauselman:

1) **Kanne hylätään.**

2) **Saksan liittotasavalta velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.**

Edward Moitinho de Almeida Sevón

Puissochet Wathelet

Julistettiin Luxemburgissa 5 päivänä lokakuuta 2000.

R. Grass

kirjaaja

D. A. O. Edward

viidennen jaoston puheenjohtaja